

Wstęp

Podstawę zaproponowanej analizy stanowi fakt, że już na samym początku człowiek został zaproszony do tworzenia pełnej miłości wspólnoty z Bogiem. Zaproszenie skierowane przez Stwórcę, który jest tajemniczą jednością wspólnoty Osób¹, miało charakter przymierza. Z uwagi na podarowaną człowiekowi wolność ten miał jednak wybór: mógł przyjąć albo odrzucić Boże zaproszenie. Odrzucenie przez człowieka dialogu ze swoim Stwórcą uniemożliwiło mu wypełnienie podstawowego powołania: trwania w bosko-ludzkiej wspólnotocie życia i miłości. Z miłości do partnera przymierza Bóg przyjął jednak postać człowieka, aby ten mógł wrócić na poziom utraconej relacji². Odbudowanie odrzuconej przez człowieka możliwości realizacji swojej wspólnotowej tożsamości i przyjęcie na nowo boskiego zaproszenia stały się możliwe dopiero wewnątrz relacji, jaką Chrystus tworzy ze swoim Kościołem. W nią włączone zostało także małżeństwo, które jako stworzone na wzór i podobieństwo Boga Jednego w Trzech Osobach stało się nie tylko odbiciem, lecz również znakiem dla całego świata i miejscem aktualizowania miłości. Małżeństwo ochrzczonych, wypełniając obecnie swoje podstawowe i naturalne zadanie, spełnia się już w ramach Mistycznego Ciała Chrystusa, a tym samym, w świetle doktryny katolickiej, powiązane jest ze specjalną łaską, która wprowadza je na płaszczyznę sakramentu. Wymienione wyznaczniki chrześcijańskiego małżeństwa nie dostrzegają jednak Wspólnoty protestanckiej. We wspomnianym kontekście godne uwagi wydaje się więc podjęcie analizy, mającej na celu określenie płaszczyzn możliwego dialogu także w przywołanym przedmiocie.

W niniejszym opracowaniu podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie, czy wspólne odwoływanie się do biblijnej idei przymierza zbliża stanowisko Kościoła katolickiego i Wspólnot ewangelickich w rozumieniu tajemnicy małżeństwa, a tym samym w uznaniu jego sakramentalności. Porządek badań, jaki

¹ J. Cuda, *Wiary godna antropologia*, Katowice 2002, s. 123.

² H.U. von Balthasar, *Wiarygodna jest tylko miłość*, przekł. E. Piotrowski, Kraków 1997, s. 29.

zostanie przyjęty, powinien umożliwić dokładną analizę opisanego zagadnienia, aby następnie na jej podstawie można było wyciągnąć odpowiednie wnioski.

Na monografię złoży się pięć rozdziałów, których układ pozwoli na stopniowe pogłębianie wiedzy o wskazanym przedmiocie badań. Rozdział pierwszy będzie stanowił wprowadzenie w biblijną koncepcję przymierza i małżeństwa. Zostanie w nim dokonana analiza terminu „przymierze” oraz przybliżona jego biblijna idea. W tym też celu przywołany i omówiony będzie związek, w jaki Bóg wszedł z narodem wybranym za pośrednictwem Noego, Abrahama, Mojżesza i Dawida. Zaprezentowane zostaną także fragmenty zapowiadające zawarcie Nowego Przymierza. Szczególny akcent położony będzie na obietnice wypowiedziane za pośrednictwem Jeremiasza, Ezechiela i Ozeasza. Sama analiza starotestamentowej idei przymierza wskaże elementy konstytutywne dla tego rodzaju związku. Przywołanie biblijnej idei przymierza byłoby jednak niepełne, gdyby zostało zamknięte w *Starym Testamencie*. Zgodnie ze starotestamentową zapowiedzią, Bóg w celu ratowania błądzącego i oddalającego się partnera przymierza przyszedł bowiem do niego, by zawrzeć z nim Nowe i Wieczne Przymierze, które umożliwiłoby człowiekowi powrót do stanu pierwotnego szczęścia, co dokładnie zostało opisane na kartach *Nowego Testamentu*.

Biblijna idea przymierza ściśle połączona jest ze związkiem małżeńskim. Małżeństwo od początku przedstawiane jest jako związek dwóch osób łączących się z sobą w celu wzajemnego wzbogacenia i dopełnienia. Aby wypełnić swoje zadanie, małżonkowie muszą wejść na płaszczyznę miłości, która umożliwi im uczynienie daru z siebie dla dobra drugiej osoby. Biblijnej idei małżeństwa, przez które człowiek realizuje najbardziej podstawowe powołanie i tym samym wypełnia wolę Boga, a także dzięki któremu może być uczestnikiem „wielkiej tajemnicy”, o jakiej w *Liście do Efezjan* pisał święty Paweł³, poświęcona zostanie kolejna część pierwszego rozdziału monografii.

W drugim rozdziale przybliżona zostanie historia rozwijającej się doktryny w kwestiach związanych z rozumieniem tajemnicy małżeństwa w świetle idei przymierza. Od początku chrześcijaństwa naturalnie pogłębiano zagadnienie małżeństwa jako takiego oraz jego wyznaczników, wśród których szczególne miejsce, z punktu widzenia tego opracowania, zajmuje jego sakramentalność. Rozdział ten zatem stanowił będzie przybliżenie myśli wybranych ojców Kościoła, pisarzy chrześcijańskich oraz postanowień soborów i synodów, które łącznie, następując po sobie, przyczyniały się do pogłębiania wiedzy we wskazanym temacie. Wymieniony rozdział zostanie podzielony na dwie części. Kryterium podziału będzie stanowił historyczny moment, w którym sprecyzowano definicję sakramentu.

Z uwagi na rozłam, jakiego w XVI wieku doświadczyło chrześcijaństwo, słuszne wydaje się zebranie w odrębnym rozdziale myśli reformatorów, których

³ Ef 5, 32.

działalność przyczyniła się do powstania Wspólnot protestanckich⁴. W trzecim rozdziale rozważone zostanie stanowisko najbardziej znanych reformatorów w kwestiach związanych z rzeczywistością małżeństwa. Z uwagi na charakteryzujące wszystkie Wspólnoty protestanckie odrzucenie sakramentalności małżeństwa przywołane będą tylko najważniejsze myśli przedstawicieli Kościoła ewangelicko-augsburskiego oraz Kościoła ewangelicko-reformowanego, które miały znaczny wpływ na ukształtowanie ewangelickiej doktryny w badanym zakresie. W celu dokładnego rozważenia podstaw odrzucenia sakramentalności małżeństwa, z jednoczesnym zachowaniem szacunku względem związanej z nią idei przymierza, analizie poddane zostaną również m.in. okoliczności podważenia katolickiej nauki w tym względzie, a także środowiska rodzinne wybranych reformatorów.

Kolejny rozdział książki traktował będzie o przewidywaniach i rozwoju doktryny katolickiej. Odpowiedzią Kościoła katolickiego na podważenie sakramentalności małżeństwa w dobie reformacji było ogłoszenie dogmatu w tym zakresie, co miało miejsce w czasie Soboru Trydenckiego. Stwierdzenie, że małżeństwo będące realizacją przymierza związane jest z łaską, a zatem należy szanować jego sakramentalny charakter, naturalnie nie było ostatnim ruchem Kościoła katolickiego w tej kwestii, dlatego też wspomniany czwarty rozdział pracy zawierał będzie postanowienia Soboru Trydenckiego, rozwój doktryny w czasie między wymienionym soborem powszechnym a Soborem Watykańskim II, w którego najważniejszych dokumentach m.in. omówiona została tajemnica małżeństwa określonego jako „wspólnota życia i miłości”. Tak bezpośrednie przywołanie biblijnej idei przymierza wywołało potrzebę wprowadzenia przez prawodawcę kościelnego zmiany w treści kanonów określających małżeństwo. Z uwagi na fakt, że wszystko to, co zostało wcześniej ustalone, wybrzmiewa też w czasie sprawowania liturgii, która poza realnym uczestnictwem w czynnościach samego Chrystusa⁵ jest świadectwem wiary Kościoła, to właśnie jej opis zamykał będzie wspomniany czwarty rozdział monografii.

Z kolei ostatni rozdział niniejszej monografii stanowił będzie odwołanie do najbardziej spójnej płaszczyzny w doktrynach katolickiej i ewangelickiej, czyli płaszczyzny antropologicznej. Wspólne odwołanie do porządku stworzenia oraz uwzględnienie zasad Nowego Przymierza wszystkich kieruje w stronę niewypowiedzianej miłości, która jest siłą pozwalającą spełnić ludzką (a jed-

⁴ Z uwagi na odrzucenie prawomocnego Episkopatu oraz właściwej i całkowitej rzeczywistości eucharystycznego misterium, w opinii Kościoła katolickiego, wszystkie niekatolickie Kościoły chrześcijańskie nie są Kościołami w ścisłym znaczeniu, lecz tworzą wspólnoty kościelne. DI, n. 16–17.

⁵ Kan. 899 § 1. Wszystkie kanony cytowane są za: „*Codex Iuris Canonici*” auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, die XXV Ianuarii anno MCMLXXXIII, „Acta Apostolicae Sedis” 1983, 75.2, s. 1–301; tekst łacińsko-polski: *Codex Iuris Canonici Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus/Kodeks prawa kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski*, Poznań 1984.

nocześnie chrystologiczną) tożsamość. W tym kontekście rozważona zostanie wartość związku małżeńskiego, który budowany przez małżeńską miłość wpisuje się w boski plan, a następnie włączony jest w relację miłości Chrystusa i Kościoła. Jednym z podniesionych w ostatnim, czyli piątym rozdziale, będzie wątek małżeństw osób o różnej przynależności wyznaniowej, które za papieżem Benedyktem XVI określane są dzisiaj mianem „laboratorium jedności”⁶.

W celu opracowania tematu wykorzystana zostanie odpowiednia literatura. Podstawę będzie stanowiło *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, będące źródłem wiedzy na temat powołania człowieka oraz relacji, do tworzenia której został on zaproszony przez samego Boga. Poza tym fundamentalnym źródłem, przywołane zostaną: myśli ojców Kościoła i pisarzy chrześcijańskich, takich jak: Ambroży, Augustyn, Ignacy Antiocheński, Jan Chryzostom, Orygenes i Tertulian; a także nauczanie papieży: Leona XIII, Piusa XI, Piusa XII, Pawła VI, Jana Pawła II i Benedykta XVI; dokumenty soborowe: m.in. Soboru Nicejskiego I, Soboru Efeskiego, Soborów Laterańskich, Soboru w Konstancji, Soboru w Bazylei–Ferrarze–Florencji–Rzymie, Soboru Trydenckiego i Soboru Watykańskiego II; dokumenty takie, jak: Kodeks prawa kanonicznego promulgowany przez Jana Pawła II w 1983 roku oraz Kodeks kanonów Kościołów wschodnich z 1990 roku, Katechizm Kościoła Katolickiego i Dyrektorium ekumeniczne; ważniejsze dzieła reformatorów Marcina Lutera, Jana Kalwina i Filipa Melanchtona oraz literatura pomocnicza z zakresu teologii biblijnej, patrologii, teologii dogmatycznej, liturgiki, prawa kanonicznego i ekumenizmu, wśród której znajdują się dzieła takich autorów, jak np.: Piotr Abelard, Urs Baumann, Alberto Bellini, Jerzy Cuda, Libero Gerosa, Kurt Herzberg, Tomasz z Akwinu, Roland De Vaux i Karol Wojtyła.

Z zastosowaniem wymienionych źródeł dokonana zostanie analiza przywołanego w temacie zagadnienia. Z uwagi na złożoność zaproponowanej problematyki wykorzystane zostaną następujące metody: historyczna – ustalająca fakty zaistniałe w historii zbawienia oraz pozwalająca prześledzić kształtowanie myśli i tłumaczenie idei przymierza w poszczególnych historycznych momentach; egzegetyczno-dogmatyczna, która pomaga poznać i zinterpretować poznane fakty w świetle zbawczej idei przymierza, tzn. lepiej zrozumieć treści przekazane w *Piśmie Świętym*, o których następnie naucza Magisterium Kościoła; dogmatyczno-prawna – wskazująca, jak doktryna kościelna wpływała na prawo kanoniczne, ale też interpretowała jego normy; historyczno-prawna – ukazująca poszczególne etapy kształtowania się obowiązujących norm, oraz ekumeniczna – umożliwiająca równe traktowanie omawianych wyznań.

⁶ Benedykt XVI, Przemówienie podczas spotkania ekumenicznego w ewangelicko-augsburskim kościele Świętej Trójcy *Aby przywrócić pełną i widzialną jedność chrześcijan*, Warszawa 25 maja 2006 r., <http://benedyktxvi.sej.pl/pielgrzymka-do-polski1.php?id=5> [Dostęp: 6 lutego 2014 r.].

Po wyczerpującej analizie i przeprowadzonych porównaniach nastąpi próba syntezy, tzn. zaprezentowane zostaną wyniki wykonanych badań, ukazujące płaszczyzny, na których w odniesieniu do biblijnej idei przymierza może zostać podjęty dialog między Kościołem katolickim a Wspólnotami ewangelickimi w kwestiach związanych z przymierzem małżeńskim.